

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ЖЕКОВ ДМИТРО ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 347.19:65.012.38 (477)

ПРИПИНЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЗА ЦИВІЛЬНИМ
ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент
ЗУБАР Володимир Михайлович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
КАНЗАФАРОВА Ілона Станіславівна,
Одеський національний університет
імені І.І. Мечникова,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін;

кандидат юридичних наук, доцент
ДРІШЛЮК Володимир Ігорович,
Одеський державний університет внутрішніх справ,
доцент кафедри господарсько-правових дисциплін

Захист відбудеться «04» липня 2015 року о ^{12:00}12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий «3» серпня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. І. Чанишева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проголошення Україною незалежності стало початком глобальних змін в усіх сферах її суспільного життя. Розпочалось створення громадянського суспільства, умов для відновлення приватної власності, забезпечення рівності учасників цивільного обороту та вільного їх волевиявлення при укладанні цивільно-правових угод. Відновлення приватної власності обумовило необхідність відродження приватного права, а також формування принципово іншого законодавчого підходу до регламентації відносин між учасниками цивільного обороту, в якому законодавець відмовився від пріоритету державних та суспільних інтересів перед інтересами особистості та підкреслив самостійність і активність суб'єктів цивільних відносин.

Відповідно до ст. 2 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) учасниками цивільного обороту поряд з фізичними особами є юридичні особи. Юридична особа як правова форма організації спільної діяльності фізичних осіб бере свій початок в римському приватному праві та широко використовується в цивільному обороті для спільного використання майна (капіталу), отримання прибутку та зменшення підприємницьких ризиків.

Діяльність юридичної особи будь-якої організаційно-правової форми в ринкових відносинах вимагає постійного пристосування до потреб цивільного обороту. На існування і функціонування юридичної особи як учасника цивільних відносин впливає безліч чинників. Так, зміна економічних умов на ринку може зумовити необхідність у реорганізації, зміні організаційно-правової форми юридичної особи та навіть викликати ліквідацію юридичної особи. Особливо це стосується комерційних організацій, які створюються, діють, реорганізуються, припиняються, та які є найбільш чутливими до змін в економіці країни.

Динаміка розвитку ринкових відносин в Україні за часів незалежності об'єктивно зумовила зростання значення інституту юридичної особи в цивільних відносинах. Факторами впливу на цей процес слід визнати ускладнення ринкових відносин елементами державного втручання, корпоратизацію та монополізацію багатьох сфер підприємницької діяльності, появу новітніх інформаційних технологій, які в свою чергу обумовили виникнення нових форм кооперації людей та способів ведення бізнесу, зокрема в Інтернеті. Одночасно виникло питання про відповідність правової складової в цих процесах. Відповідь на питання, наскільки законодавець встигає реагувати на ці динамічні зміни та наскільки чинне законодавство відповідає потребам сьогодення при вивченні юридичної практики, є очевидною. Незважаючи на те, що об'єм законодавчого матеріалу, в тому числі щодо юридичних осіб, постійно зростає, так само як і поступово змінюється уявлення про юридичну особу, її природу, в науці залишається ще багато невирішених питань, пов'язаних саме

з юридичними особами, зокрема особливостями їх функціонування в сучасних економічних умовах та їх припиненням.

Як свідчить практика останніх років, через специфіку ведення бізнесу в умовах численних зловживань та порушень вимог закону достатньо часто порушуються права та інтереси юридичної особи як власника майна, яке становиться центром різного роду схем, спрямованих на його захоплення. При цьому формуються «антирейдерські схеми», пов'язані з переведенням активів на інших суб'єктів, здійснюється продаж часток, ліквідація юридичних осіб тощо. В таких умовах як законодавство, що регламентує діяльність юридичних осіб, так і практика його застосування вимагають постійного вивчення і аналізу з метою своєчасного виявлення основних тенденцій розвитку, осмислення проблем і пошуку оптимальних варіантів їх вирішення. Отже, проблеми правової регламентації діяльності юридичних осіб та їх припинення практично не можуть втратити своєї актуальності.

Регулюванню процесів реорганізації, правонаступництва і гарантіям прав кредиторів при реорганізації юридичних осіб цивільним законодавством приділяється особлива увага. Припинення діяльності юридичної особи важливе не тільки з точки зору існування суб'єкту цивільних відносин, але й визначення юридичної долі її прав та обов'язків. Якщо у випадку з ліквідацією юридичної особи припиняється її правосуб'єктність, то у разі реорганізації юридичної особи (в залежності від її виду) не тільки змінюється обсяг прав та обов'язків, але й може змінюватись суб'єкт відповідних відносин. Тому питання про види реорганізації потребує більш детального вивчення.

Аналіз юридичної практики також свідчить про наявність проблем у визначенні правових наслідків реорганізації юридичних осіб. Передусім, йдеться про традиційний розгляд реорганізації як форми припинення юридичної особи, яка вибуває з числа суб'єктів цивільного обороту. У зв'язку з цим виникає необхідність визначити подальшу юридичну долю зобов'язань, учасником яких була ця юридична особа. При цьому як реорганізація, так і процедура банкрутства може бути використана недобросовісними учасниками цивільного обороту для ухилення від виконання взятих юридичною особою зобов'язань.

Таким чином, актуальність теми дисертаційної роботи обумовлюється як необхідністю її подальшої наукової розробки, так і необхідністю удосконалення чинного цивільного законодавства та правозастосовної практики у цій сфері.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження проведено у межах виконання плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного права «Методологічні засади вдосконалення цивільного законодавства» на 2011-2015 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого

розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер 0110U0003671) на 2011-2015 роки.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є дослідження підстав, форм, видів та особливостей припинення юридичної особи приватного права, формулювання пропозицій щодо удосконалення цивільного законодавства у цій сфері та практики його застосування.

Для досягнення поставленої мети в дисертації вирішувалися наступні завдання:

- дослідити правову природу юридичної особи;
- розглянути генезу законодавства, яке регламентує процедуру припинення юридичної особи;
- проаналізувати реорганізацію як форму припинення юридичної особи та визначити її правові наслідки;
- встановити та дослідити особливості приєднання, злиття, поділу, виділу, перетворення юридичних осіб;
- дослідити правонаступництво при реорганізації юридичних осіб;
- проаналізувати поняття ліквідації юридичної особи та підстави для її проведення;
- проаналізувати порядок ліквідації юридичної особи та її правові наслідки;
- визначити особливості захисту прав кредитора при ліквідації юридичної особи;
- сформулювати пропозиції та рекомендації, спрямовані на вдосконалення цивільного законодавства України у частині регламентації процедури припинення юридичної особи.

Об'єктом дослідження є цивільні правовідносини, пов'язані з функціонуванням та припиненням юридичних осіб.

Предметом дослідження є припинення юридичних осіб за цивільним законодавством України.

Методи дослідження. Під час підготовки дисертаційного дослідження було використано загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Методологічною основою дисертаційного дослідження є діалектичний метод пізнання, за допомогою якого встановлено та визначено зв'язок предмета дослідження із правовою складовою, що утворює об'єкт даного дослідження, динаміку процедури припинення юридичної особи.

Використання історичного методу дозволило дослідити процес формування інституту юридичної особи, її припинення в обраних хронологічних рамках, історичний розвиток наукових поглядів на юридичну особу та її припинення (розділ 2, підрозділи 3.1, 3.1.1, 4.1). Метод системно-структурного аналізу використовувався для визначення місця припинення юридичної особи в «життєвому циклі» існування юридичної особи як суб'єкта цивільних відносин та цивільного обороту (підрозділи 2.1, 2.2). За допомогою

формально-логічного методу здійснювався аналіз чинного законодавства України, яке регламентує процедуру припинення юридичної особи (підрозділи 3.1, 3.2, 4.1-4.3). Порівняльно-правовий метод застосовувався при дослідженні поняття юридичної особи за чинним законодавством України та законодавством інших держав (розділ 2), а також при дослідженні окремих форм припинення юридичної особи (підрозділ 3.1.2, 3.1.3). В окремих випадках автором використовувались методи моделювання та прогнозування для формулювання пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства України (розділи 3, 4).

Теоретичною основою дисертаційного дослідження послужили наукові праці учених-правознавців: С.С. Алексєєва, Ч.Н. Азімова, Д.В. Бобрової, В.І. Борисової, С.М. Братуся, Є.В. Васьковського, А.Б. Венгерова, О.М. Вінник, О.В. Дзери, А.С. Довгерта, С.В. Дяченко, В.М. Зубаря, О.Р. Кібенко, В.М. Коссака, В. М. Кравчука, Н.С.Кузнєцової, І.М. Кучеренко, В.В. Луця, Р.А. Майданика, В.К. Мамотова, В.С. Мартем'янова, Д.І. Мейєра, С.А. Муромцева, О.А. Підпригори, О.А. Пушкіна, Н.О. Саніахметової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, М.С. Суворова, Є.О. Харитонова, Я.М. Шевченко, Г.Ф. Шершенєвіча, В.С. Щербини та ін.

Емпіричну базу дослідження складають матеріали практики судів загальної, адміністративної та господарської юрисдикції, статистичні дані в обсязі, необхідному для підтвердження окремих авторських висновків.

Наукова новизна одержаних результатів Дисертація є першим у вітчизняній науці цивільного права спеціальним комплексним дослідженням припинення юридичних осіб за цивільним законодавством України.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, які мають наукову новизну:

вперше:

обґрунтовано висновок про те, що правові наслідки припинення юридичної особи публічного та приватного права з точки зору переходу прав та обов'язків повинні бути однаковими, що забезпечить реалізацію принципу рівності всіх суб'єктів цивільних правовідносин;

доведено доцільність встановлення заборони на ліквідацію юридичних осіб без правонаступництва у разі ведення ними певних видів діяльності та запропоновано при вирішенні спорів, в яких відповідачем виступає юридична особа, що знаходиться на стадії припинення, враховувати обсяг її обов'язків та правові наслідки такого припинення для кредиторів, у зв'язку з цим в окремих випадках не допускати припинення юридичних осіб без правонаступництва;

обґрунтовано доцільність встановлення обов'язку письмово повідомляти кожного кредитора за його юридичною адресою та за адресою, вказаною у відповідному договорі, на підставі якого виникло зобов'язання в юридичної особи, що припиняється, про початок процедури припинення;

запропоновано ввести процедуру узгодження зобов'язань з кредитором у випадках реорганізації юридичної особи, а також введення процедури отримання згоди на перехід прав та обов'язків у разі реорганізації юридичної особи з боку кредитора;

обгрунтовано доцільність врахування виду діяльності юридичної особи при визначенні підстав для припинення юридичної особи;

удосконалено:

обгрунтування ефективності приватно-правового регулювання цивільних відносин на прикладі множинності організаційно-правових форм юридичної особи, які використовуються для ведення підприємницької діяльності;

визначення юридичної особи через її ознаки, зокрема внутрішньої організаційної єдності та майнової відокремленості від інших суб'єктів цивільних відносин;

підхід до динаміки розвитку теорій юридичних осіб як наслідку дій об'єктивно-суб'єктивних чинників, серед яких, крім економічних, домінуючим слід визнати праворозуміння дослідника, яке фактично і визначає природу юридичної особи;

положення про визначення моменту припинення юридичної особи як моменту внесення відомостей до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців та обгрунтування можливості справедливого розподілу обов'язків між учасниками цивільно-правового спору, один з яких припиняється, для забезпечення реального виконання прийнятих на себе зобов'язань;

підхід до визначення моменту правонаступництва при реорганізації юридичних осіб як зв'язку підписання передавального акта та/або розподільного балансу та наступної реєстрації припинення юридичної особи;

набуло подальшого розвитку:

підхід до визначення юридичної особи як до юридичної фікції, визнання якої з боку держави перетворює юридичну фікцію в юридичну реальність, що свідчить про суб'єктивно-об'єктивну природу юридичної особи;

положення про те, що чинне законодавство в частині використання терміну «реорганізація» потребує узгодження, оскільки невикористання цього терміну в ЦК України за умови використання законодавцем в інших законодавчих та підзаконних актах створює правову невизначеність;

підхід до ліквідації державного органу з передачею його функцій іншому державному органу як реорганізації юридичної особи в цивільно-правовому сенсі, яке тягне за собою правонаступництво;

визначення правонаступництва при реорганізації юридичних осіб як зміну осіб в правовідношенні, яка обумовлює перехід до нового суб'єкта прав і обов'язків, а також головного критерію для розмежування ліквідації та реорганізації;

теза про необхідність закріплення в цивільному законодавстві норми, згідно з якою у разі застосування процедур поділу та виділу юридичної особи

її права та обов'язки повинні розподілятися пропорційно до обсягу майнових прав, яких вона набуває внаслідок реорганізації;

теза про необхідність врахування передаточного балансу та розподільного балансу для визначення обсягу та прав правонаступників юридичної особи, яка припиняється.

Практичне значення одержаних результатів. Висновки і пропозиції, сформульовані в дисертації, можуть бути використані у:

науково-дослідній сфері – для подальшої розробки теоретичних проблем припинення юридичної особи за цивільним законодавством України;

сфері правотворчості – для усунення прогалин та вдосконалення положень чинного цивільного законодавства України у частині припинення юридичної особи;

правозастосовній діяльності – при розгляді та вирішенні судами спорів про припинення юридичної особи;

навчальному процесі – при викладанні нормативної дисципліни «Цивільне право», підготовці підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій із зазначеної дисципліни.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення та висновки дисертаційного дослідження були оприлюднені та обговорювалися на науково-практичних конференціях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції «Правова держава: Історія, сучасність та перспективи формування в Україні» (м. Ужгород, 28 лютого – 01 березня 2014 р.); Міжнародній конференції «II Літні наукові читання» (м. Київ 30 серпня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання реформування правової системи України» (м. Дніпропетровськ, 5-6 вересня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми цивілістики» (м. Одеса, 21 листопада 2014 р.).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 6 наукових статей у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, одну наукову статтю – у зарубіжному періодичному виданні, а також 4 тези доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації зумовлена метою і завданнями дослідження та складається зі вступу, чотирьох розділів, що містять десять підрозділів (з яких підрозділ 2.2 включає два пункти, а підрозділ 3.1 – три пункти), висновків та списку використаних джерел (238 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 196 сторінок, з яких основний зміст – 171 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дослідження, визначаються її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, мета і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, емпірична база, наукова новизна, практичне

значення одержаних результатів, зазначаються відомості про апробацію результатів дослідження, публікації, структуру дисертації.

Перший розділ «Огляд літератури та вибір напрямів дослідження» складається з двох підрозділів, у яких досліджено стан вивчення юридичних осіб науковцями, визначено та обґрунтовано головні напрямки дисертаційного дослідження.

У підрозділі 1.1. «Огляд літератури та стан вивчення проблематики» проаналізовано наукові праці щодо юридичної особи та її правового статусу, які були підготовані в різні часи, за різних соціально-економічних умов та в різних площинах. У дисертації враховано дослідження організаційно-правових форм юридичних осіб, неспроможності юридичних осіб, особливостей їх цивільно-правової відповідальності. Особливу увагу приділено дослідженням, що були виконані в порівняльному аспекті, результати яких використано у роботі. Зроблено висновок про те, що попри значну увагу науковців до проблем припинення юридичної особи, велика кількість аспектів матеріального та процесуального характеру все ще залишається недослідженою, а тому є всі підстави для більш комплексного вивчення проблеми припинення юридичних осіб приватного права.

У підрозділі 1.2. «Основні напрямки дослідження» підкреслено, що для українських правових реалій характерним є розрив між теорією та практикою, а також неузгодженість загальних положень зі спеціальними установами, що особливо відчувається при дослідженні реєстраційних процедур, які існують майже автономно від всього іншого законодавства. Звернено увагу на те, що юридична особа є суб'єктом як публічного, так і приватного права. При цьому досліджено проблему співвідношення понять «юридична особа публічного права», «суб'єкт публічного права», а також значення останнього для розмежування судових юрисдикцій.

Оскільки природа юридичної особи обумовлює не тільки порядок її створення, але й особливості та наслідки припинення, до структури дослідження включено визначення поняття та правової природи юридичної особи.

Зазначено, що діяльність будь-якої юридичної особи в сучасних умовах вимагає постійного пристосування до умов цивільного обороту, що швидко змінюються. Юридичні особи створюються, діють і припиняються, в тому числі, шляхом реорганізації. Аналіз судової практики дозволив дійти висновку, що не завжди закріплене законодавством рішення справедливо визначає наслідки певних юридичних дій. Так, якщо будь-яка модель поведінки, закріплена законодавцем, орієнтована на добросовісне виконання покладених законом, договором обов'язків, то передбачити, що юридична особа може прийняти на себе зобов'язання, а потім ліквідуватися без їх виконання, законодавець не міг. Відповідно суди, при вирішенні спорів, змушені шукати не тільки законні, але й справедливі їх рішення, деякі з яких проаналізовано у підрозділі:

Звернено увагу на те, що окремим аспектом вивчення проблематики є дослідження особливостей реєстраційної процедури створення та припинення юридичної особи у співвідношенні з її природою, що дозволяє охопити широке коло питань теоретичного та практичного характеру, таких, як визначення моменту припинення юридичної особи, визначення правонаступників, зокрема процесуальних тощо. Проаналізовано типові помилки, які допускаються судами при визначенні моменту припинення юридичної особи, зокрема, при злитті юридичних осіб, при заміні сторони виконавчого провадження.

Обґрунтовано доцільність врахування історичних особливостей законодавчого регулювання процедури припинення юридичної особи, а також корисність зарубіжного досвіду регулювання припинення юридичної особи, який аналізується в роботі в порівняльному аспекті.

Другий розділ «Поняття та загальна характеристика припинення юридичної особи» складається з двох підрозділів, один з яких складається з двох пунктів, і присвячений дослідженню поняття юридичної особи, основних підходів до визначення природи юридичної особи, її ознак, а також поняття та основних форм припинення юридичних осіб.

У підрозділі 2.1. «Поняття юридичної особи та її природа» досліджено історію виникнення цього терміну, поняття юридичної особи як в історичному аспекті (трансформація поняття «юридична особа» на всіх етапах розвитку), так і в сучасних цивілістичних доктринах.

Проаналізовано основні теорії та вчення, які пояснюють природу юридичної особи. Встановлено основні ознаки юридичної особи, за допомогою яких найчастіше законодавець намагався дати визначення цього терміна.

Зазначено, що основною правовою формою колективної участі фізичних осіб в цивільному обороті є юридична особа. Поява юридичної особи обумовлена тими самими причинами, що і виникнення та еволюція права – ускладненням соціальної організації суспільства, розвитком економічних відносин і суспільної свідомості. Автор погоджується з думкою, висловленою в літературі, що однією з причин введення в практичний і науковий обіг категорії юридичних осіб було, по-перше, намагання підкреслити особистий характер утворення, яке не є людським індивідом; по-друге, зазначити особливості юридичної особи колективного утворення в порівнянні з іншим суб'єктом права – людською особистістю.

Вказано, що вирішення більшості практичних питань, пов'язаних з припиненням юридичної особи, залежить від того, що буде визнаватися юридичною особою та які вона має ознаки. При цьому слід мати на увазі, що здобутки сучасної цивілістики є результатом послідовного розвитку наукової думки протягом століть, а тому доцільно враховувати рішення, які були вироблені законодавцем протягом існування цього суб'єкту цивільного обороту. Зазначено, що при вирішенні питання про природу юридичної особи

слід враховувати, що виникнення та розвиток цього феномену традиційно пов'язується з римським правом, яке, втім, лише заклало фундамент для подальшого розвитку концепцій юридичних осіб канонічним правом. Римське приватне право не виробило поняття юридичної особи, а такий статус мали окремі об'єднання (союзи) фізичних осіб, а також держава (казна). Подальший розвиток економічних відносин об'єктивно зумовив розвиток теорій юридичних осіб. При цьому, крім стану економіко-політичного розвитку в державі, на визначення природи юридичної особи впливало праворозуміння дослідника. На підтвердження авторської тези підкреслено, що в юридичній літературі радянського періоду зусилля вчених були спрямовані на обґрунтування можливості використання конструкції юридичної особи в нових соціально-економічних умовах.

Зазначено, що сучасна доктрина юридичної особи базується або на фікційній, або на органічній (реалістичній), або на позитивістських теоріях юридичної особи. Існуюча множинність теорій юридичної особи не здійснює негативного впливу на практику їх функціонування.

Обґрунтовано висновок про те, що законодавець, визначаючи статус юридичних осіб, сприяє досягненню певної соціально-економічної мети. При цьому, при вирішенні питання про природу юридичної особи, слід виходити з загальновідомого методологічного підходу, що природа явища встановлюється через аналіз його функцій. Юридичні особи створюються для оформлення колективного інтересу, який відрізняється від індивідуального та від механічної сукупності індивідуальних інтересів і дозволяє об'єднувати капітали та осіб для здійснення певного виду діяльності з одночасною мінімізацією ризиків і майнової відповідальності засновників юридичної особи. Визнання з боку держави перетворює юридичну фікцію в юридичну реальність. З урахуванням накопиченого досвіду регулювання відносин, пов'язаних із функціонуванням юридичних осіб, найбільш обґрунтованим визнано змішаний підхід, з якого фактично виходить законодавець, тобто визнання в юридичній особі і фікції, і реально існуючої організації, а точніше об'єднання осіб та їх капіталів.

У підрозділі 2.2. «Поняття припинення юридичних осіб та їх форми», який містить два пункти, досліджено поняття припинення юридичної особи як суб'єкта цивільних правовідносин, а також підстави, способи та форми її припинення.

У пункті 2.2.1. «Поняття припинення юридичної особи» досліджено нормативну базу та цивілістичну доктрину в частині визначення поняття припинення юридичної особи та встановлено відсутність чіткого визначення зазначеного поняття як у законодавстві, так і в науці.

Проаналізовано проблему співвідношення поняття «припинення юридичної особи» та «припинення діяльності юридичної особи». Зроблено висновок про те, що припинення діяльності вказує на особливості функціонування юридичної особи, а не на саму юридичну особу. Якщо

вказується на припинення юридичної особи, то йдеться про припинення суб'єкта цивільних правовідносин в цілому.

У пункті 2.2.2. «*Форми припинення юридичної особи*» досліджено представлені в науковій літературі позиції дослідників щодо розмежування підстав, способу та форми припинення юридичних осіб. Обґрунтовано висновок про те, що введення в науковий оборот зазначених понять мало за мету підкреслити динаміку розвитку правовідносин, які виникають в процесі припинення юридичної особи, та визначити її правові наслідки. При цьому підтримано позицію, що підстави припинення – це визначені фактичні обставини, з якими закон пов'язує припинення діяльності юридичних осіб; способи припинення – це визначений законом порядок припинення діяльності юридичних осіб; форми припинення – це передбачені законом прийоми припинення діяльності юридичних осіб.

Третій розділ «*Реорганізація юридичної особи*» складається з двох підрозділів, один з яких включає три пункти, і присвячений дослідженню поняття окремих видів реорганізації, а також особливостей процесу реорганізації юридичних осіб та їх правонаступництва.

У підрозділі 3.1. «*Поняття реорганізації юридичної особи та її види*» досліджено історію виникнення інституту реорганізації юридичних осіб, проаналізовано радянське законодавство, в якому вперше було закріплено форми та наслідки реорганізації. Звернуто увагу на те, що з моменту появи інституту реорганізації та до сьогодні законодавець традиційно не дає визначення поняття «реорганізація», а лише встановлює види реорганізації та регламентує питання правонаступництва. Вивчено позиції науковців, які визначають поняття «реорганізація» через сукупність її ознак або як процес припинення та одночасного створення юридичної особи, або як зміну організаційно-правової форми юридичної особи. Проаналізовано наявні в науковій літературі класифікації видів реорганізації. Звернено увагу на те, що від реорганізації в цивільно-правовому сенсі слід відрізнити реорганізації, які мають виключно адміністративно-правовий характер, не тягнуть змін в цивільній правосуб'єктності юридичної особи, а тягнуть підпорядкування іншому органу управління.

У пункті 3.1.1. «*Особливості приєднання та злиття юридичних осіб*» проаналізовано історію виникнення таких видів реорганізації, як злиття та приєднання, поняття, особливості цих процесів, а також наявні в науковій літературі класифікації реорганізації шляхом злиття та приєднання. Встановлено відмінності у цих процедурах, розглянуто конструкції договору про злиття та договору про приєднання, їх спільні риси та відмінності.

Приєднання передбачає, що до однієї юридичної особи переходять усі права і обов'язки іншої (приєднуваної) юридичної особи на підставі передатного акту. На відміну від злиття, в процесі якого припиняють дію усі організації, що зливаються, та створюється новий суб'єкт, при приєднанні одна

з організацій, що реорганізуються, завжди зберігає свою правосуб'єктність. Таким чином, результатом приєднання юридичних осіб є те, що одна організація як би поглинає усі активи і пасиви інших організацій, стаючи універсальним правонаступником за їх зобов'язаннями. Відмітною властивістю реорганізації у формі приєднання є також та очевидна обставина, що вона не тягне виникнення нових юридичних осіб.

Звернено увагу на те, що законодавець встановив для громадських об'єднань визначену форму реорганізації, а припинення діяльності кредитних спілок через специфіку їхньої діяльності проводиться шляхом її реорганізації. Підтримано позицію, висловлену в літературі, що перехід прав та обов'язків відбувається лише після внесення відповідних записів до ЄДРПОУ, оскільки законодавець пов'язує факт виникнення та припинення юридичних осіб саме з його державною реєстрацією.

У **пункті 3.1.2. «Особливості поділу юридичної особи та виділу з юридичної особи»** здійснено аналіз нормативно-правових актів, що регулюють порядок поділу та виділу. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» відносить виділ не до виду реорганізації, а до виду створення юридичної особи та регламентує порядок державної реєстрації юридичної особи, що створюється шляхом виділу. Таким чином, виділ не можна розглядати як спосіб припинення юридичної особи, оскільки та юридична особа, з якої виділяються частина майна, права та обов'язки, не перестає існувати як юридична особа. Звернено увагу на питання правонаступництва, зокрема, на значення розподільного балансу для визначення його обсягу. Зазначено, що норми про виділ як спосіб реорганізації юридичної особи законодавець помістив серед норм, які регулюють порядок припинення діяльності юридичних осіб, хоча і не відніс його до таких форм правонаступництва, як злиття, приєднання, поділ, перетворення.

Досліджено поняття поділу юридичної особи, яке встановлено Директивою 90/434/ Ради Європейських Співтовариств «Про загальноприйнятту систему оподаткування товариств різних Держав-членів при злитті, поділі, передачі активів і обміні акцій» від 23 липня 1990 року, та здійснено його порівняння з визначеннями, закріпленими у національному законодавстві.

Проаналізовано вироблені в практиці господарських судів підходи до визначення правових наслідків виділу та поділу юридичних осіб.

У **пункті 3.1.3. «Особливості перетворення юридичної особи»** досліджено законодавчу регламентацію процесу перетворення та його особливості.

Зазначено, що перетворення як форма реорганізації юридичних осіб було запроваджено в національну юридичну практику Законом УРСР «Про підприємства в Українській РСР» 1991 року. Згідно зі ст. 104 чинного ЦК України перетворенням юридичної особи є зміна її організаційно-правової

форми. У разі перетворення до нової юридичної особи переходить усе майно, усі права та обов'язки попередньої юридичної особи.

Проаналізовано наявну в науковій літературі дискусію щодо віднесення перетворення до форм припинення юридичної особи. Підтримано точку зору про те, що перетворення підприємства в іншу організаційно-правову форму відрізняється від реорганізації за двома ознаками: 1) суб'єктний склад залишається незмінним; 2) відсутнє правонаступництво. При перетворенні не відбувається зміни однієї юридичної особи іншою, а видозмінюється лише організаційно-правова форма підприємства. Досліджено існуючі в літературі та законодавстві підходи до визначення поняття організаційно-правової форми та її сутності. Проаналізовано судову практику щодо процедури перетворення та особливості окремих випадків перетворення юридичних осіб, встановлені чинним законодавством.

У підрозділі 3.2. «Особливості правонаступництва при реорганізації юридичних осіб» досліджено правонаступництво та його обсяг при реорганізації юридичних осіб. Зазначено, що існують різні підходи як до визначення самого поняття правонаступництва, так і його видів, проте загальновизнаною і такою, що найчастіше використовується в юридичній літературі, є класифікація правонаступництва на два види – універсальне (загальне) і сингулярне (приватне). Звернено увагу на те, що цивілісти використовують різні класифікаційні критерії для їх позначення. При цьому найбільш поширеним є критерій об'єму прав і обов'язків, що переходять до правонаступника. Вивчено висловлені в літературі точки зору науковців з цього приводу, а також альтернативний підхід до розуміння правонаступництва як зміни суб'єктів правовідношення.

Досліджено правові наслідки окремих форм реорганізації в контексті правонаступництва та його видів, а також співвідношення правонаступництва при припиненні юридичної особи та правонаступництва у правовідносинах із договірних та інших зобов'язань, в яких воно впливає із заміни сторони в зобов'язанні, а також у спадкових правовідносинах.

Зазначено, що реорганізацію юридичної особи віднесено в літературі до форми припинення юридичної особи, проте, не всі види реорганізації юридичної особи призводять до припинення юридичної особи. Відсутність законодавчого визначення реорганізації та визначення її через окремі види свідчить про їх неоднорідність та різний обсяг правових наслідків, які вони обумовлюють. У чинному законодавстві України виокремлюються п'ять видів реорганізації: злиття, присєднання, розділення, виділу, перетворення. Головною відмінністю між окремими видами реорганізації юридичної особи є кількісний склад учасників цивільних відносин і диференціація прав та обов'язків (обсяг правонаступництва) між юридичними особами, які реорганізуються. Кінцевий момент завершення реорганізації пов'язується з державною реєстрацією змін, які відбулись внаслідок реорганізації, тобто

внесення змін до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

Сформульовано висновок про те, що правонаступництво відображає зміну суб'єктного складу, яка відбувається на підставі певного юридичного факту або юридичного складу, що передбачений законодавством або статутними документами юридичної особи. Саме зміна суб'єктного складу в правовідношенні обумовлює перехід до нового суб'єкта прав і обов'язків. Тому правонаступництво запропоновано визначати як зміну осіб в правовідношенні, яка спричиняє за собою перехід прав і обов'язків до нового суб'єкта.

Четвертий розділ «Ліквідація юридичної особи» складається з чотирьох підрозділів, в яких досліджено ліквідацію юридичної особи як форми її припинення, підстави ліквідації, в тому числі примусової, а також її правові наслідки, з точки зору захисту прав кредитора зокрема.

У підрозділі 4.1. «Поняття ліквідації юридичної особи та її підстави» аналізуються запропоновані в літературі та законодавстві поняття ліквідації, класифікації її підстав, а також передбачені чинним законодавством випадки примусового припинення юридичних осіб.

Наведені основні класифікації підстав ліквідації юридичних осіб, запропоновані в науковій літературі. Досліджено підходи українського законодавця до підстав ліквідації юридичної особи як в добровільному, так і примусовому порядку.

Проаналізовано окремі випадки примусової ліквідації юридичних осіб як виду стягнення за порушення вимог чинного законодавства (законів України «Про громадянські об'єднання», «Про банки та банківську діяльність» та ін.).

У підрозділі 4.2. «Порядок ліквідації та її правові наслідки» проаналізовано процедуру ліквідації та звернено увагу на те, що детальна регламентація цієї процедури здійснюється Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців», проте, спеціальними законами встановлюються особливості ліквідації юридичних осіб, які здійснюють певні види діяльності (банки, кредитні спілки тощо).

Наголошено, що встановлення українським законодавцем додаткових вимог до процедури ліквідації окремих видів юридичних осіб має на меті забезпечення захисту інтересів вкладників, а також балансу між приватними інтересами та публічними. Звернено увагу, що Господарський кодекс України містить особливості процедури ліквідації лише у випадку банкрутства юридичної особи.

У підрозділі 4.3. «Особливості припинення юридичної особи через процедуру банкрутства» досліджується припинення юридичної особи через процедуру банкрутства. Проаналізовано представлені в науковій літературі визначення поняття «банкрутство». Зазначено, що первинне розуміння фінансової неспроможності (банкрутства) зводилося до ототожнення з неплатоспроможністю. Звернуто увагу на те, що поняття «фінансова

неспроможність» і «банкрутство» у законодавстві переважної більшості держав вживаються як абсолютні синоніми, в Україні зокрема. Досліджено представлені в літературі підходи до розуміння терміну «фінансова неспроможність». Розглянуто встановлені Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» загальні процедури, а також передбачені іншими нормативно-правовими актами спеціальні процедури банкрутства для юридичних осіб, які здійснюють окремі види діяльності. Для ілюстрації важливості визначення правових наслідків процедури банкрутства наведені приклади з судової практики.

У підрозділі 4.4. «Особливості захисту прав кредитора при ліквідації юридичної особи» з урахуванням визначеної мети та завдань дослідження проаналізовано особливості захисту прав кредитора при ліквідації юридичної особи. Зазначено, що практика ведення бізнесу в українських умовах суттєво відрізняється від аналогічних умов в європейських країнах, а тому ліквідація та реорганізація юридичної особи часто використовується для того, щоб позбутись зобов'язань та/або вивести активи юридичної особи з під потенційного звернення стягнення за борги.

Законодавець, закріпивши процедуру припинення юридичної особи, передбачив спеціальні гарантії у вигляді обмежувальних процедур, дотримання яких повинно забезпечити захист кредитора при припиненні юридичної особи. Запропоновано встановлення обов'язку письмово повідомляти кожного кредитора за його юридичною адресою та за адресою, вказаною у відповідному договорі, на підставі якого виникло зобов'язання в юридичної особи, яка припиняється, про початок процедури припинення. Обґрунтовано доцільність введення процедури узгодження зобов'язань з кредитором у випадках реорганізації юридичної особи для запобігання використанню її окремих форм для уникнення виконання прийнятих на себе зобов'язань, а також доцільність отримання згоди на перехід прав та обов'язків у разі реорганізації юридичної особи з боку кредитора. Внесено пропозицію про те, що для окремих юридичних осіб (залежно від виду їх діяльності) доцільним є встановлення заборони на ліквідацію юридичних осіб без правонаступництва.

Зазначено, що ліквідація юридичної особи є фінальною стадією існування юридичної особи. Ця процедура регламентується чинним законодавством та передбачає підстави для її проведення в добровільному та примусовому порядку за рішеннями засновників та компетентних державних органів. Незалежно від того, який суб'єкт приймав рішення про ліквідацію, за наявності передбачених законом юридичних фактів заходи з ліквідації здійснюються в порядку, визначеному законом, із встановленими для окремих ліквідаційних процедур особливостями. В свою чергу, особливості цих процедур визначаються законодавцем з урахуванням специфіки виду діяльності, який здійснюється юридичною особою. Аналіз судової практики свідчить про те, що найбільш актуальним на сьогодні залишається питання

гарантування прав кредиторів юридичної особи, яка знаходиться в стадії ліквідації.

Важливим показником ринкових перетворень, що відбуваються у пострадянських країнах, є наявність розробленого законодавства про банкрутство, яке виконує функції регулятора конкуренції та є дієвим механізмом у розв'язанні проблем заборгованості між суб'єктами господарювання. При цьому рівень розвиненості системи регулювання банкрутства вказує на рівень розвитку ринкових відносин у країні в цілому, на ступінь захисту інтересів боржника у процедурі неспроможності, що дозволяє зробити висновок про ступінь регулювання економіки з боку держави. Підкреслюється, що сама по собі наявність найбільш досконалого законодавства не є гарантією його дотримання, а тому необхідно вживати комплексних заходів щодо його дотримання всіма учасниками цивільного обігу.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** викладаються найбільш суттєві результати дослідження, формулюються пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства:

1. Відродження ідеології приватного права, зокрема визнання рівності учасників цивільних відносин, в умовах пошуку нових організаційних форм для ведення підприємницької діяльності об'єктивно зумовили зростання кількості юридичних осіб та їх організаційно-правових форм. Про роль та значення юридичних осіб в цивільному обороті свідчить та обставина, що під час проведення кодифікації їм навіть було надано статус універсальної правосуб'єктності (ст. 91 ЦК України).

2. Формування сучасної нормативної бази, яка б відповідала потребам сучасного цивільного обороту, буде стимулювати розвиток підприємницької діяльності та сприятиме збільшенню кількості юридичних осіб як одному із засобів управління капіталом та участі в цивільному обороті.

3. До обставин, які заважають розвитку юридичних осіб як форми здійснення підприємницької діяльності, слід віднести непослідовне реформування окремих секторів економіки та намагання правовими засобами вирішувати існуючі економічні проблеми, що призводить до надмірного «зарегулювання» діяльності юридичних осіб, проте, не гарантує стабільності цивільного обороту за їх участю.

4. Розробники ЦК України через низку обставин уникали використання терміну “реорганізація”. Вони виходили з того, що, по-перше, не всі форми реорганізації (зокрема, виділу) мають слідством припинення юридичної особи. По-друге, у багатьох країнах світу під реорганізацією юридичної особи розуміються будь-які важливі зміни в її існуванні, причому такі зміни у більшості випадків не пов'язані з припиненням юридичної особи. Відмова розробників ЦК України від терміну “реорганізація” і встановлення лише переліку конкретних

форм передбачало подальший розвиток законодавства відносно всебічного регулювання відносин, що виникають при злитті, приєднанні, розділенні та виділі. Проте з часом термін “реорганізація” повернувся до чинної редакції ЦК України та широко використовується в інших нормативно-правових актах.

5. Ліквідація юридичної особи в умовах ведення бізнесу в Україні розглядається як легальний спосіб уникнути відповідальності за борговими зобов'язаннями. Так само сприймається та використовується процедура оголошення банкрутом. Втім, такі тенденції підлягають корегуванню для повернення визначального сенсу та призначення вказаних процедур.

6. Реорганізація юридичної особи завжди тягне виникнення правонаступництва (навіть не будучи пов'язаною з припиненням її діяльності у разі виділу). У цьому полягає її принципова відмінність від ліквідації юридичної особи, при якій ніякого наступництва в правах і обов'язках не виникає, бо вони, як і їх суб'єкт – юридична особа, підлягають припиненню.

7. Ліквідація державного органу, який має права юридичної особи, з передачею його функцій іншому державному органу, має наслідками правонаступництво. В таких випадках фактично йдеться про реорганізацію юридичної особи в цивільно-правовому сенсі.

8. Припинення юридичної особи в результаті реорганізації переслідує цілі, які можна об'єднати у дві великі групи. Перша – це інтереси держави. Переважно ці інтереси пов'язані з розвитком конкуренції і обмеженням монополістичної діяльності. Друга група – це інтереси комерційної діяльності. До цієї групи слід віднести і цілі релігійного, суспільно-політичного, соціально-культурного і економічного життя, залежно від виду юридичних осіб – суб'єктів цивільних правовідносин.

9. Чинному цивільному законодавству України відомі дві форми припинення юридичних осіб, які розрізняються за правовими наслідками – ліквідація і реорганізація. Ліквідація – це така форма припинення юридичної особи, при якій вона перестає існувати зі всіма належними їй правами і наявними у неї обов'язками. Реорганізація – це форма припинення юридичної особи, при якій змінюється правосуб'єктність юридичної особи та виникає правонаступництво, обсяг якого залежить від виду реорганізації. Реорганізація може здійснюватися у формі злиття, приєднання, поділу, виділу чи перетворення.

10. При визначенні моменту правонаступництва при реорганізації юридичних осіб має враховуватись зв'язок підписання передавального акта та/або розподільного балансу та наступної реєстрації припинення юридичної особи. При цьому обсяг прав правонаступників юридичної особи, яка припиняється шляхом реорганізації, визначається на підставі передавального акту або розподільного балансу.

11. Визначення моменту припинення юридичної особи має не тільки матеріально-правове, але й процесуальне значення. Внесення відомостей до

Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців про припинення юридичної особи припиняє її права та обов'язки, в тому числі процесуальні. При цьому у разі припинення юридичної особи внаслідок приєднання, злиття вказаний момент державної реєстрації має принципове значення для розподілу прав та обов'язків таких юридичних осіб та визначення їх процесуальних правонаступників. В умовах дії принципу верховенства права допустимі окремі відступи від загальних правил з відповідним обґрунтуванням таких процесуальних рішень для справедливого розподілу обов'язків та забезпечення реального виконання прийнятих на себе зобов'язань юридичною особою, яка припиняється.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Жеков Д.В. До питання про припинення юридичних осіб / Д.В. Жеков // Юридичний вісник – 2013. – № 4. – С. 133-137.
2. Жеков Д.В. Поняття реорганізації юридичного лица: законодательный и доктринальный подходы [Електронний ресурс] / Д.В. Жеков // Jurnalul juridic national: teorie și practică (Национальный юридический журнал: теория и практика (Республика Молдова). – 2014. – № 4 (8). – С. 105-108. – [Режим доступу]: <http://jurnaluljuridic.in.ua/archive/2014/4/20.pdf>.
3. Жеков Д.В. правонаступництво як елемент реорганізації юридичної особи / Д.В. Жеков // Актуальні проблеми держави та права : зб. наукових праць. Вип. 74. – Одеса : Юрид. літ-ра, 2014. – С. 281-287.
4. Жеков Д.В. Види реорганізації юридичних осіб за цивільним законодавством України [Електронний ресурс] / Д.В. Жеков // Юридичний науковий електронний журнал – електронне наукове видання юридичного факультету ДВНЗ «Запорізький національний університет» – 2014. – № 4. – С. 88-90. – [Режим доступу]: http://lsej.org.ua/4_2014/22.pdf.
5. Жеков Д.В. До питання про підстави ліквідації юридичної особи та її класифікація / Д.В. Жеков // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2014. – № 28. – Т.1 – С. 121-124.
6. Жеков Д.В. Поняття юридичної особи та її ознаки/ Д.В. Жеков // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2014. – № 4. – Т. 1. – С. 125-128.
7. Жеков Д.В. До питання про реорганізацію та ліквідацію юридичних осіб // Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 28 лютого – 1 березня 2014 р. – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2014. – С. 42-44.

8. Жеков Д.В. До питання про природу юридичної особи / Д.В. Жеков // Актуальні проблеми цивілістики : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 21 листопада 2014 р.). – Одеса : Фенікс, 2014. – С. 264-267.

9. Жеков Д.В. До питання про захист прав кредиторів при припиненні юридичної особи/ Д.В. Жеков // II Літні наукові читання : збірник центра наукових публікацій. – К. : Центр наукових публікацій, 2014. – С. 69-70.

10. Жеков Д.В. Визначення моменту припинення юридичної особи (процесуальний аспект) / Д.В. Жеков // Актуальні питання реформування правової системи України : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпропетровськ, 5-6 вересня 2014 р. – Дніпропетровськ : ГО «Правовий світ», 2014. – С. 29-31.

АНОТАЦІЯ

Жеков Д.В. Припинення юридичної особи за цивільним законодавством України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Одеська національна юридична академія, Одеса, 2015.

Дисертація є першим у вітчизняній науці цивільного права спеціальним комплексним дослідженням припинення юридичних осіб за цивільним законодавством України.

Проаналізовано законодавство, яке регламентує процедуру реорганізації та її види. Вивчено доктринальні підходи до реорганізації юридичних осіб та запропоновано авторське бачення цієї форми припинення юридичної особи.

Досліджено ліквідацію як одну з форм припинення юридичної особи. Окрему увагу приділено підставам ліквідації та її порядку. На підставі аналізу окремих положень чинного законодавства України та запропонованих в доктрині класифікацій підстав проведення ліквідації юридичних осіб, передбачених українським законодавством, обґрунтовано авторське бачення проблематики.

Проаналізовано проблему правонаступництва при припиненні юридичної особи. Досліджено природу правонаступництва, завдання цивільно-правового регулювання при визначенні правонаступництва в разі реорганізації юридичної особи, момент виникнення правонаступництва, а також взаємозв'язок конкретного виду реорганізації юридичної особи і правонаступництва.

Ключові слова: юридична особа, припинення юридичної особи, реорганізація, приєднання, виділ, поділ, перетворення, злиття, ліквідація, підстави ліквідації, правонаступництво, види правонаступництва.

АННОТАЦИЯ

Жеков Д.В. Прекращение юридических лиц по гражданскому законодательству Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Одесская национальная юридическая академия, Одесса, 2015.

Диссертация является первым в отечественной науке гражданского права специальным комплексным исследованием института прекращения юридического лица.

В работе рассмотрены возникновение термина юридическое лицо, его трансформация как на отдельных стадиях развития гражданского законодательства, так и в современных гражданско-правовых доктринах. Отдельное внимание уделено изучению эволюции юридического лица и соответствующих научных теорий, объясняющих его природу.

Изучены реорганизация юридического лица, исторически сложившиеся основания возникновения этого института, а также факторы, влияющие на трансформацию понятия реорганизации как одного из видов прекращения юридического лица. Обращено внимание на отсутствие в законодательстве четкого определения реорганизации, несмотря на детальную регламентацию этого процесса законодателем и определение ее форм и процедур. Исследована взаимосвязь между формой реорганизации и последствиями такой реорганизации в виде преемства прав и обязанностей.

Проанализированы предложенные в литературе и законодательстве понятия ликвидации, классификации оснований ликвидации, а также предусмотренные действующим законодательством случаи принудительной ликвидации юридических лиц.

Исследована общая регламентация процедуры ликвидации юридического лица и некоторые особенности ликвидации юридических лиц, осуществляющих определенные виды деятельности.

Рассмотрено прекращение юридического лица посредством процедуры банкротства. Исследованы определения понятия “банкротство”, сформулированные в научной литературе.

Проанализированы общие процедуры, а также установленные законодателем специальные процедуры банкротства для юридических лиц, осуществляющих отдельные виды деятельности.

Исследованы особенности защиты прав кредитора при ликвидации юридического лица, а также ограничительные процедуры, соблюдение которых должно обеспечить защиту кредитора при прекращении юридического лица.

Изучена судебная практика и обоснован вывод о необходимости гарантирования прав кредиторов при ликвидации юридических лиц.

На основании проведенного исследования сформулированы авторские рекомендации и предложения по совершенствованию действующего законодательства, регламентирующего процедуру прекращения юридических лиц.

Ключевые слова: юридическое лицо, прекращение юридического лица, реорганизация, присоединение, выделение, разделение, преобразование, слияние, ликвидация, основания ликвидации, правопреемство, виды правопреемства.

SUMMARY

Zhekov D.V. Termination of legal entities under civil law of Ukraine. – Manuscript.

The thesis on getting a scientific degree of candidate of juridical sciences with the specialty 12.00.03 – civil law and civil procedure; family law; international private law. – Odesa National Academy of Law, Odesa, 2015.

The dissertation is the first comprehensive study of the special institute of termination of legal entities in the domestic science of civil law.

A legislation that regulates procedure of reorganization and her kinds is analysed. The doctrine going is studied near reorganization of legal entities and authorial vision offers in relation to this type of stopping of legal entity.

Liquidation as one of forms of termination of legal entity is investigational. Separate attention is spared to the grounds of liquidation and his order. On the basis of the conducted analysis of separate positions of current legislation of Ukraine and offer in a doctrine classifications of grounds of realization liquidations of legal entities, that is envisaged by the Ukrainian legislation, authorial vision is reasonable.

The problem of legal continuity is analyses at termination of legal entity. Nature of legal continuity, task of the civil legal adjusting at the decision of legal continuity in case of reorganization of legal entity, moment of origin of legal continuity, and also intercommunication of certain type of reorganization of legal entity and legal continuity is investigated.

Key words: legal entity, stopping of legal entity, reorganization, joining, selection, division, transformation, confluence, liquidation, grounds of liquidation, legal continuity, types of legal continuity.